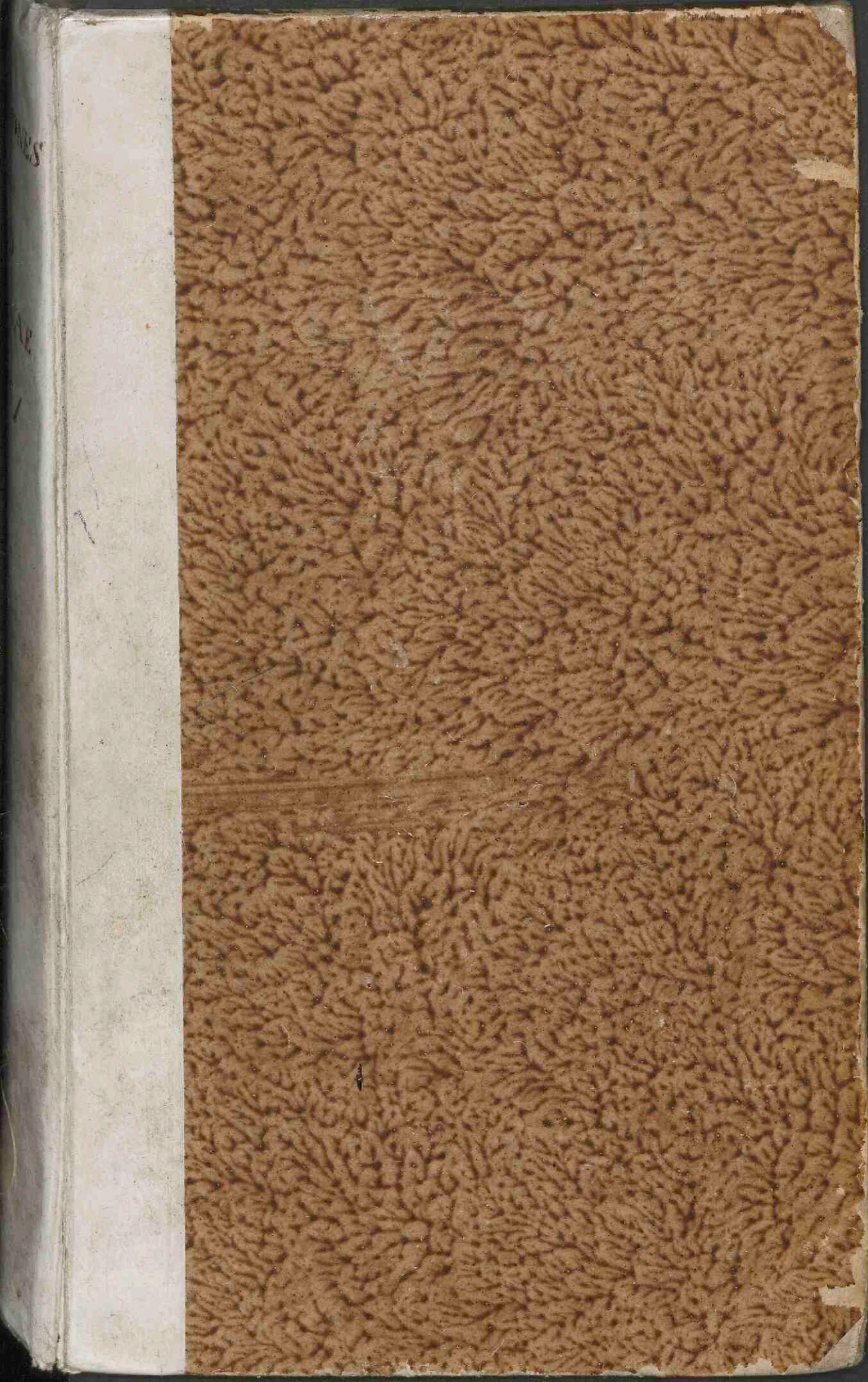

Academisch proefschrift over ulcus noma

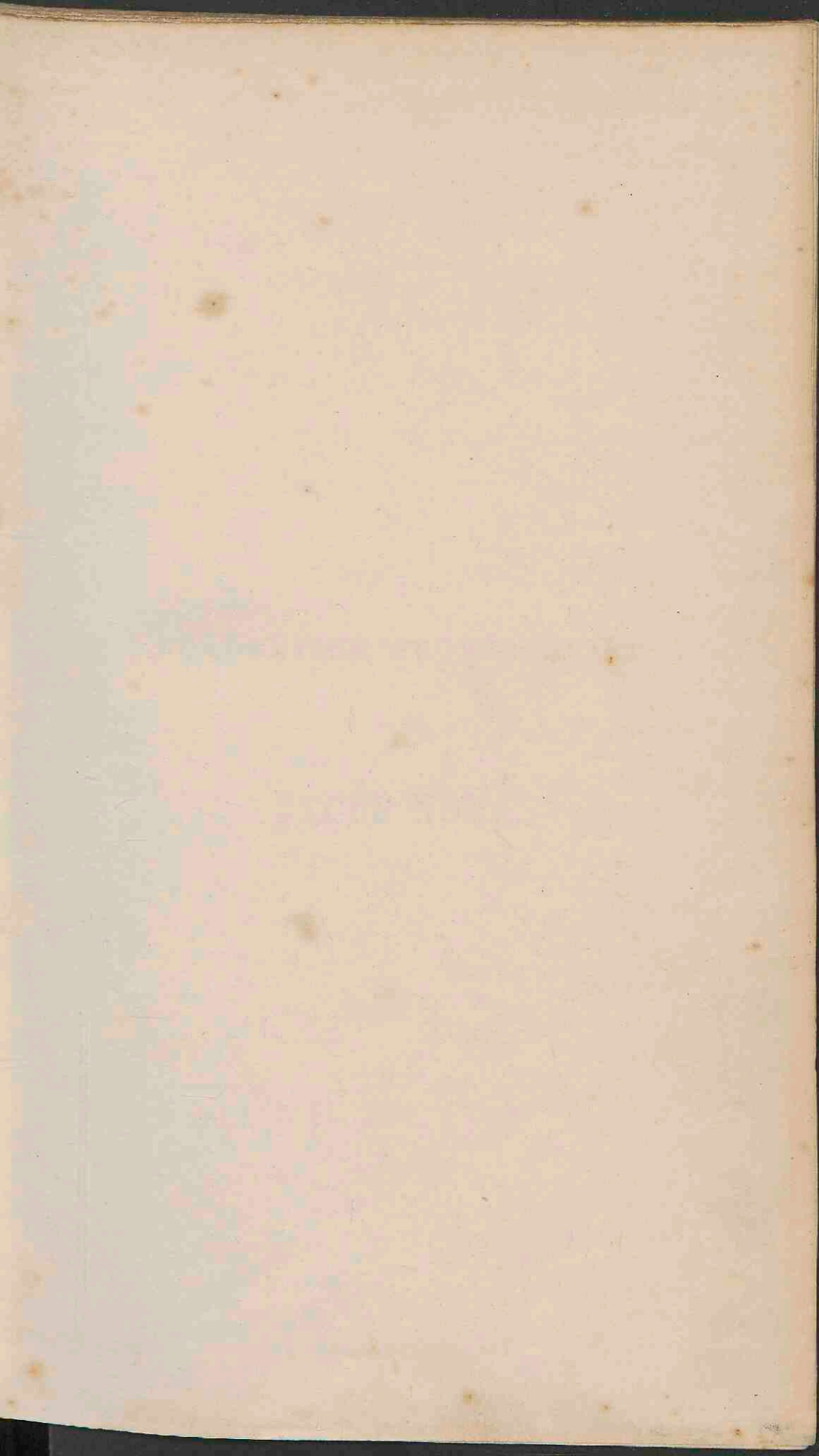
<https://hdl.handle.net/1874/299028>

Misc. doctr.
Qu. n° 192

BOEKBINDERIJ
VAN
Grondijs en v. d. Gant.
Utrecht.

1. Ladelhoff, A. J. van. Over ulcus noma.
2. Tobbe, H. Over de ontsteking der voorhoofdsbaerens.
3. Meemeling, S. Sets over heelkundige drainage.
4. Hankman, J. A. De leer der transactie of dading naar het Rom. en Nederl. recht.
5. Sloogstraten, J. K. van. Proere eenere geschiedenis der Chambre mi-partie etc.
6. Rovers, M. A. N. De Paulo, religionis christianae apologeta.
7. Karsten, E. A. De parlementaire enquête in de Constitutionele Staten.

186° H.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

OVER

ULCUS NOMA.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0889 7997

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

OVER

ULCUS NOMA,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Mr. G. W. VREEDE,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

Volgens besluit van de Faculteit der Geneeskunde,

TER VERKRIJGING VAN DEN DOCTORALEN GRAAD IN DE GENEESKUNDE

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

TEGEN DE BEDENKINGEN DER FACULTEIT ZAL VERDEDIGD WORDEN

DOOR

ADRIAAN JACOB VAN ZADELHOFF,

VAN WAGENINGEN.

DEN 29 JUNIJ 1860, TE 5 $\frac{1}{2}$ UUR.

UTRECHT,

P. W. VAN DE WELJER.

1860.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS

DEPARTMENT OF PHYSICS

PHYSICS 101

LECTURE NOTES

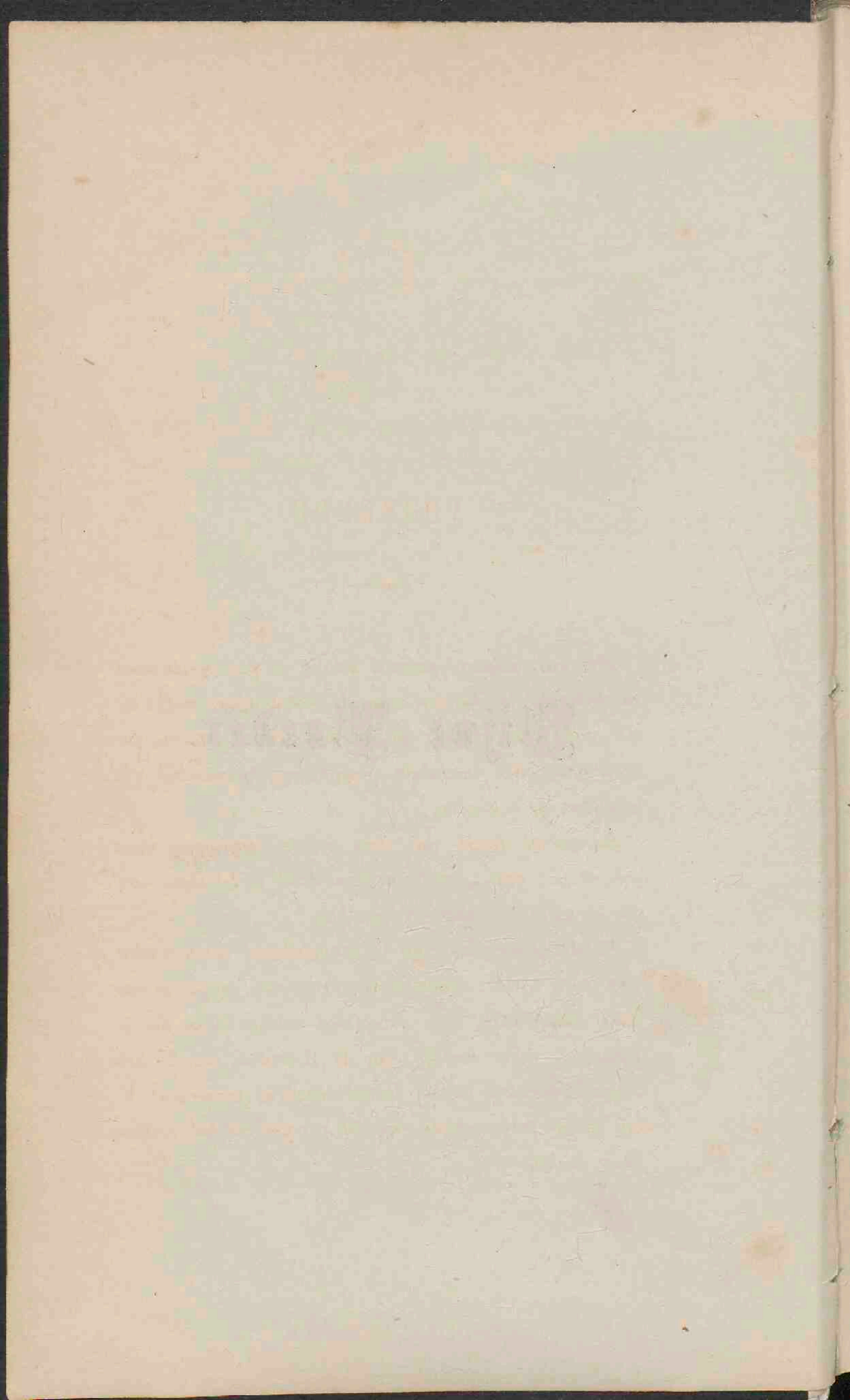
BY

JOHN H. VAN VLIET

1950-1951

Mijne Moeder.

VOORREDE

Met een angstvol gemoed heb ik de pen opgenomen en getracht te voldoen aan de verpligting, welke de wet aan ieder student in de geneeskunde oplegt, ter verkrijging der doctorale graad, om namentlijk als schrijver op te treden.

Intusschen levert mij deze zelfde verpligting eene gelegenheid om openlijk mijnen dank te betuigen aan wie ik zulks zoo zeer verplicht ben.

In de eerste plaats zij U Hoogleeraar SCHROEDER VAN DER KOLK, Hooggeachte Promotor, mijne opregte dank aangeboden voor de menige nuttige lessen die ik gedurende mijn verblijf aan de Academie van U heb mogen genieten, en de bereidwilligheid waarmede U mij in het vervaardigen van dit proefschrift hebt gelieve voort te helpen.

*Zijt Gij ook hiervan overtuigd Hooggeachten Hoog-
leeraar VAN GOUDOEVER.*

*U waardige Hoogleeraren SUERMAN, LONCQ en
DONDEERS zeg ik hartelijk en opregt dank.*

*Mogt uw aller leven nog vele jaren voor de uwen,
voor de wetenschap, voor de lijdende menschheid ge-
spaard blijven.*

Eindelijk U, mijne vrienden, roep ik toe, Vaartwel.

GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT.

Ofschoon de woorden „*Noma, vomas, vomn*” van *vomere* depasco, eene gangraeneuse, voortknagende verwoesting in het algemeen aanduiden, werden zij later meer bijzonder op waterkanker toegepast.

Zeer dikwijls komen zij bij Hippocrates voor, maar geven slechts dáár eene rotachtige, invretende en voortknagende zweer te kennen, zonder bij uitsluiting gebezigd te zijn ter beteekenis van zoodanige verwoestingen in den mond en in het aangezicht, als wij hiermede op het oog hebben.

Het eerste bepaalde en uitvoerig berigt aangaande Noma, is afkomstig van den Hollandschen Arts BATTUS, levende in de 17. eeuw, in zijn handboek over de chirurgie onder den titel: „van de corrosyve ulceratien

ineetinghe ende verrottinghe der kinder-monden, di der ghemeenen man cancker noemt." Vervolgens hebben VAN DE VOORDE, MUIJS, VAN DER WIEL, BLANCHARD, BIDLOO en anderen dienaangaande eenige waarnemingen medegedeeld.

Eene naauwkeurige beschrijving gaf de Zweedsche Arts LUND; onder elf waarnemingen van deze ziekte had hij een voorbeeld van genezing. „La gangrène de la bouche, dit-il, n'affecte que les enfants des pauvres, qui vivent dans une atmosphère humide, malsaine et sont mal-nourris. Il remarque que l'intelligence et le desir de manger persistent jusqu'à la mort."

Andere mededeelingen uit lateren tijd vindt men in de Sammlung Auserlesener Abhandlungen van LIL, BRUINEMAN, STELWAGEN, MEZA. De belangstelling in deze ziekte werd in Duitschland meer algemeen, en vooral de werken over kinderziekten in het begin onzer eeuw (GIRTANNER, FLEISCH, FEILER,) en de jaargangen 1809—1816 van HUFELAND's Journal bevatten dienaangaande verscheidene berigten en waarnemingen. Eene meer scherpe onderscheiding van dergelijke aandoeningen werd beproefd door BARON EN ISNARD.

Eindelijk verscheen in het jaar 1828 de eerste Monographie over deze ziekte, van ADOLPH LEOPOLD RICHTER, welke reeds in 1830 door eene tweede van

WIEGAND gevolgd werd. Sedert dien tijd hebben verschillende geschriften de opmerkzaamheid tot zich getrokken, als: van CONSTANT, FROLIEP, TAUPIN, CANSTATT, HUNT, RILLIET *et* BARTHEZ, enz.

O O R Z A K E N .

Omtrent de oorzaken, waardoor *ulcus noma* zoude ontstaan, zijn zeer vele meenigen in het midden gebragt. Hoewel het bijna eigen is aan den kinderlijken leeftijd, hebben wij er toch ook voorbeelden van bij oude menschen. Zoo verhaalt *RUST* van eene vrouw van 63 jaar, welke aan deze ziekte leed en genezen was. — Het menigvuldigst komt het voor bij kinderen tusschen de 1½ en 7 jaren. *JÖRG* echter zegt deze ziekte bij kinderen nooit opgemerkt te hebben, en meent daarom, dat zij aan dien leeftijd niet eigen is.

Het geslacht schijnt naauwelijks eenig onderscheid te maken in de voorbeschiktheid. De ziekte wordt bijna uitsluitend aangetroffen onder den behoefligen stand, onder omstandigheden, waar de lichaamsgesteldheid door slechte

lucht, onvoldoende kleeding, vochtige sombere woningen, verzuimde zindelijkheid en ongezonde voedsels bedorven is, in kinderziekenhuizen, in slecht onderhouden arm- en weeshuizen. Daarom is het niet te verwonderen, dat, gelijk COATES 1) verhaalt, in *Asylus*, het nosocomium van *Philadelphia* van 240 kinderen, 70 door deze ziekte aangetast werden. Ook CLÉT zag in het hospitaal te *Lyon*, toen in den omtrek een hongersnood heerschte, dikwijls eenen doodelijken uitgang van deze kwaal.

Dat de vochtigheid en slecht voedsel op het ontstaan van noma veel invloed heeft, hiervan geeft MONTGARNI een voorbeeld en zegt, dat hij en andere geneesheeren onder de Fransche tropen in het jaar 1810 in *Madrid* en *Toledo*, in de gelegenheid waren, eene gangraeneuse ontsteking van den mond waar te nemen, welke door de Spanjaarden *Fégar* of *Fégarite* genoemd werd.

Koortsachtige ongesteldheden, langdurige tusschenpozende koorts (MUYS. LUND.), welke de krachten doen afnemen, kunnen ook alleen de genoegzame oorzaak van deze ziekte zijn.

De scheurbuik der kinderen is als eene der gelegenhedensoorzaken te beschouwen, welke zich, bij aanhou-

1) Cf. v. FROBER's Notizen, N°. 335, p. 75.

dende werking der genoemde schadende invloeden, in den jeugdigen leeftijd even zoo gemakkelijk als in meer gevorderden ouderdom ontwikkelen kan.

In vochtige landstreken zooals in *Holland, Denemarken, Noorwegen, Zweden, Engeland, Schotland* en aan de kusten, gelijk als in zoodanige oorden van het vlakke land, waar van tijd tot tijd overstromingen plaats hebben (SIEBERT) en vochtige nevels vallen, wordt de scheurbuik meermalen waargenomen, en heerscht zij wel geheel endemisch. Inzonderheid ontwikkelt het zich, wanneer gelijktijdig prikkel- en voedinglooze, gezouten kost het voedsel der bewoners uitmaakt. Het gebruik van zeevisch, vette tranige vogels, kaas en slecht brood, bij gebrek aan moeskruiden, is aan de teedere bewerktuiging der kinderen zeer vijandig en wordt zulks te meer, wanneer de bovengenoemde schadelijke invloeden tegelijker tijd werkzaam zijn. Ook gastrische prikkels zijn veelal oorzaak van noma, want de boven aangevoerde schadelijkheden veranderen en verzwakken de spijsvertering en assimilatie; zweren in den mond, onder den naam van aphtheuse bekend, verschijnen steeds als gevolgen van verstoring der spijsvertering.

Nagenoeg in alle waargenomene gevallen ontwikkelt zich de waterkanker gedurende het verloop of veeleer

tegen het einde en in het herstellingstijdperk van acute ziekten; somtijds van roodvonk, doch meestal van mazelen, gelijk HUXHAM in zijn berigt voor Julij 1745 reeds opmerkte, waar hij zegt: „Ich habe in diesem Monate zu wiederholten malen Brand der Mundhöhle und der Fauces, so wie Caries der Wangenbeine und des Os Vomeris beobachtet; die Affection stellte sich gewöhnlich nach voraus gegangenen Masern ein und verlief tödtlich 1).”

Ook nu bij deze epidemie van mazelen, hebben wij hier in het herstellingstijdperk vele kinderen gezien, die ulcus noma kregen, en verscheidene zijn hieraan bezweken. — Van roodvonk zegt WILLAN het volgende: 2)

„Bei einem Kinde zeigte sich am 11ten Tage der Krankheit eine erysipelatöse Geschwulst der linken Wange, welche sich innerhalb drei Tagen in ein tiefes, brandiges Geschwür umgewandelt hatte; gleichzeitig wurden die Handgelenke starr und contrahirt und am 16ten Tage der Krankheit erfolgte der Tod. Ein andres Kind wurde am 17ten Tage der Krankheit von einer erysipelatösen Geschwulst unter dem linken Auge befallen und starb am

1) Beobachtungen von Dr. MARSHALL HALL. Deutsch bearbeitet von Dr. L. POSNER. 1846. s. 168.

2) Ibid. l. c. s. 169.

Tage darauf." Na berigten van andere schrijvers komt ook gedurende het verloop van scarlatina, noma aan andere ligchaamsdeelen, b. v. aan den anus en de genitalien voor, het meest echter vertoont het zich aan de binnenzijde der wangen, van het tandvleesch en der tong en is somwijlen met caries van de kaak verbonden; zeldzamer komt het na pokken, typhus en andere darmaandoeningen voor. — RUST 1) die ons eenige gevallen mededeelt, waaronder eene vrouw van 60 jaren was, geeft het meest als oorzaken op, de gastrische, metastatische en syphilitische, maar beweert met FISCHER en SIEBERT, dat de ziekte niet minder kan te voorschijn geroepen worden door catarrhale en rheumatische aandoeningen, ja zelfs zonder eenig voorafgaand ziekelijk verschijnsel van zelf ontstaan kan. Daarenboven kan de ziekte voortgebragt worden door het misbruik van mercurialia, hetgeen MOORE, DIEFFENBACH, MOST, SIMON, BAREZ aangeven bij eene vrouw opgemerkt te hebben. Ook verhaalt FRORIEP 2) een zoodanig ziektegeval, waar, bij een kind van $3\frac{3}{4}$ jaar, lijdende aan eene hersenaandoening, ulcus noma ontstond en de afloop doodelijk was; bij de lijkopening vond hij een weinig water in de holte der arachnoidea, en een zeer waterig bloed in het hart en groote vaten.

1) Magazin der gesammte Heilk. Berl. 1816. Bd. 1. S. 327.

2) Klinische Kupfert, Tab. 55.

De tijd wanneer de ziekte zich voornamentlijk ver-
toont, is de lente en herfst.

Of zij besmettelijk is of niet, is nog niet bewezen,
hoewel SIEBERT en TAUPIN zoodanige verspreiding der
ziekte met zekerheid aannemen.

PATHOLOGISCHE ANATOMIE.

Door de welwillendheid van mijnen vriend TOBBE werd ik in de gelegenheid gesteld het hoofd van een kind tusschen de 3 à 4 jaar te verkrijgen, gestorven ten gevolge van ulcus noma, hetwelk eene zeer aanzienlijke verstering in het gelaat had te weeg gebragt, waarvan wij eene verkleinde afbeelding niet ondienstig geacht hebben te geven in fig. I. Nadat eene fijne injectie der slagaderen was bewerkstelligd, werd door den Heer VAN DER WURFF, prosector alhier, met alle zorg de nervus facialis geprepareerd en de linker n. infraorbitalis blootgelegd.

Het gangreen begint boven den wortel der neus α , breidt zich uit over de gheele neus en bovenlip en ter zijde tot bijna op de helft der wang, aan weêrs-

zijde der mondhoek nederdalende, zoodat aan beide zijden het gangreen iets lager dan de hoek der mond zich uitbreidt. Zie *b, b*. De tong *k* is niet aangedaan, de geheele bovenlip donker zwart, het verdere gedeelte van het gelaat is normaal. Het gangreen breidt zich aan de linkerzijde iets verder uit dan aan de regter.

De nervus Facialis *c* is blootgelegd, wiens takken als plexus anserinus zooveel mogelijk zijn vervolgd. Onder deze takken komen er twee voor *e, d*, die meer dan gewoon gezwollen waren en geheel rood door geïnjecteerde vaten, ten bewijze dat deze takken, die zich regtstreeks in het gangraeneuse deel verliezen, door ontsteking waren aangedaan.

Vervolgens werd de ramus infraorbitalis van het par quintum aan de linkerzijde blootgelegd, waarbij bleek, dat het been onder de oogholte *f* geheel van periostium ontbloot in toestand van necrosis verkeerde. Hieruit verbreidt zich de nervus Infraorbitalis *f* naar het gangraeneuse gedeelte, dat geheel met vet omgeven schijnt, zoodat het zelfs eenigzins moeilijk is, de zenuwtakken van het aanhangende vet af te zonderen en duidelijk bloot te leggen.

De zwarte kleur der huid dringt niet dieper door als de dikte van het corium, hetgeen in de figuur door de letter *g* wordt aangeduid. Dit geldt ook van de

uiteinden van den nervus Facialis, vooral van de beide bovengenoemde door ontsteking aangedane takken *c, d*, die door het vet moeilijk tot aan hunne vereeniging met het par quintum konden worden vervolgd. Aan de rechterzijde werd alleen de nervus Infraorbitalis onderzocht; ook hier was het been onder de oogholte van periostium beroofd, hetgeen zich in het geheel niet meer aan het been hechte, terwijl zich eveneens de zenuw in het vet van de bovenlip onder het gangreen verloor, en nagenoeg dezelfde aandoening, als aan de linkerzijde vertoonde. Het boven- en onderooglid *h, i* waren gezond.

Hierna werden na opening der schedel de groote hersenen weggenomen met achterlating van het cerebellum, pons Varolii en nervi Optici. Hier bij bleek het, dat de wortel van de nervus quinti paris aan de linkerzijde *a* fig. 2, geheel bruin was tot in zijne insertie in de pons Varolii, van uitgezweet en uitgestort bloed, hetgeen aan deze zijde den geheelen Sinus Cavernosus opvulde. Deze bruine kleur strekte zich uit over het ganglion Gasseri *b* en de drie takken *c, d, e*. Desgelijks was de nervus sexti paris *f* zeer rood en tusschen beide was alles met gecoaguleerd bloed opgevuld. Aan de rechterzijde was de wortel van de nervus quintus *g*, even als het ganglion *h*, en de nervus sextus *i*, wit

en schijnbaar normaal, de oogzenuwen *k* en de decussatie schenen gezond.

Bij het microscopisch onderzoek bleek het, dat de zenuwvezels van de nervus Infraorbitalis na zijn uitgang door het foramen Infraorbitale, Zie fig. 1 *f*. overal met vetkorrels waren omgeven, de primitief-draden verkeerden allen in eene zeer sterke vet-degeneratie, zoodanig, dat inwendig in de tubuli nervii zich lange onregelmatige aan elkander grenzende cellen vertoonden, die vooral uit vet schenen te bestaan, waaronder echter in eenige *b* fig. 3 een núcleus voorkwam. De zenuwortel fig. 2 *a b*, die overal aan de linkerzijde eene bruine kleur vertoonde, verkeert eveneens in vet-degeneratie; overal waren er eene menigte vetkogels rondom de zenuwbuisjes, zie *c* fig. 3, terwijl in de zenuwbuisjes zelve zich vele vetkorrels en langere vetcellen vertoonden, *d*. Aan de rechterzijde ontbrak echter deze vet-degeneratie geenzins, maar vertoonde zich in eenen minderen graad, in de zenuwbuisjes waren meerdere korrels, die zich nog niet zoo sterk tot langere vetcellen hadden verzameld, fig. 3, *e*. Om de zenuwbuisjes en tusschen deze waren echter vele vetbollen verspreid. fig. 3 *f*.

Uit alles bleek, dat de degeneratie den nervus Infraorbitalis het sterkst had aangegrepen in zijn peripherisch gedeelte, dat de aandoening sterker was aan de linker-

zijde, waar ook gewoonlijk het ulcus noma zijnen aanvang neemt, dat deze degeneratie van de peripherie naar het centrum door den wortel scheen doorgedrongen te zijn, vooral doordien aan de rechterzijde de degeneratie der zenuw buiten het foramen Infraorbitale van die der linkerzijde weinig of niet scheen te verschillen, terwijl de wortel van den nervus quintus aan de rechterzijde minder sterk was aangedaan dan aan de linker.

Hoogst opmerkelijk blijft echter de verkleuring van den nervus quinti paris aan de linkerzijde en de sterke opvulling van den sinus cavernosus sinister met bloed, hetgeen hier overal was doorgezweet.

Het opmerkelijke, dat ulcus noma meest altijd de bovenlip aangrijpt, zooverre zich de takken van den nervus Infraorbitalis verspreiden, schijnt toch wel aantewijzen, dat in het ontstaan van noma deze zenuw ecne niet onbeduidende rol speelt. Ook FRORIEP vond den nervus Infraorbitalis gedegeneereerd buiten het foramen. De nervus Facialis kan hier minder aan toebrengen als zijnde beweegzenuw, die niet in de huid eindigt, de twee in dit geval vrij sterk ontstoken takken dier zenuw waren juist die, welke met den Infraorbitalis te zamenhangen en hiervan teruglopende gevoelsdraden ontvangen. — In het ulcus noma is de aandoening het sterkst begrensd op de huid en membrana mucosa en

juist in deze deelen eindigen de takken van den nervus Infraorbitalis.

Het is merkwaardig, dat eene dergelijke degeneratie en gangreen van eene zoo bij uitstek gevoelige zenuw zonder pijn plaats heeft.

Hieruit blijkt, dat men de oorzaak dezer aandoening geenzins in eene ontsteking dier zenuw plaatsen mag.

De zenuw zelve is door vetdegeneratie aangedaan, welke vetverandering overal plaats heeft, waar eenig deel òf wordt opgelost òf in versterving overgaat, zoo als ook emollitie der zenuwen, hetgeen door mijnen geachten Promotor meermalen is waargenomen, van eene vetdegeneratie vergezeld gaat.

Het schijnt dus, vooral indien men het oog slaat op de algemeen bevestigde waarneming, dat ulcus noma vooral voorkomt, waar slechte bloedmenging, ongeschikte voeding en verzwakkende oorzaken, die vooral op de bloedmenging invloed hebben, bijzonder mazelen, zijn vooruitgegaan, dat in een eigenaardigen toestand van het bloed en vochten de eerste aanleidende oorzaak tot deze kwaal moet gezocht worden. Het schijnt, alsof de 2de tak van het vijfde paar hierin bij voorkeur wordt aangedaan, hoezeer ook somwijlen ulcus noma aan de geslachtsdeelen voorkomt. Men kan hiervan geene bepaalde oorzaak opgeven, maar de veronderstelling laat

zich denken, dat bij eene vermeerderde dissolutie van het bloed en hiermede gepaard gaande zwakker zenuwleven, congestie en stasis in den sinus cavernosus ontstaan, zooals dit althans in ons geval aan de meest aangedane linkerzijde in hooge mate plaats had, dat de zenuw door slechte voeding uit gemis van zuiver arterieus gezond bloed tot verlamming en versterving overgaat, terwijl door de infiltratie van vocht en door vetdegeneratie, niet onwaarschijnlijk, de ramus Infraorbitalis, die door zulk een lang beenig kanaal loopt, gedrukt wordt in die mate, dat de verzwakte en ververslachte wanden der capillairvaten digt gedrukt wordende deze zenuw niet meer voeden, waardoor men zoude kunnen verklaren, waarom juist bij voorkeur de nervus Infraorbitalis het meest wordt aangedaan; hierdoor laat zich ook ophelderen, waarom misbruik van kwikmiddelen *ulcus noma* kan veroorzaken, zooals ook hiervan mij door mijnen geachten Promotor een geval is medegedeeld, waar een bejaard geneesheer wormkoekjes met kwik bedeed aan een kind ten gebruik had aanbevolen hetgeen door deze vrij lang was gebruikt, met het gevolg, dat hierdoor eene hevige salivatie en eindelijk *ulcus noma* was ontstaan, in welken toestand mijn Promotor het kind aantrof, hetgeen kort hierna bezweek. Daar kwikzilver bijzonder schijnt te werken op de speeksel-

klieren en dus ook op de nervi quinti paris en eene dissolutie van het bloed veroorzaakt, kan dit het gevolg hebben, dat hiervan, door vermeerderd exsudaat van waterig bloed, zwelling der zenuw, gangreen, vetdegeneratie en ulcus noma kan ontstaan.

Wat de bloedvaten betreft, zoo treft men ook hier dezelfde verandering aan, die bij gangreen gewoonlijk voorkomt. De slagadren namelijk zoowel als de aderen, worden door een prop gecoaguleerd bloed gevuld, welk coagulum zich zoo vasthecht aan de wanden en hiermede vergroeit, dat door eene injectie deze prop niet wordt uitgedreven, maar de verdere doordringing van de geïnjecteerde stof belet, zooals ook door Dr. VICTOR VAN BRUNS l. c. pag. 80 wordt opgemerkt. Dit heeft ten gevolge, dat de deelen, waarheen zich de bloedvaten begeven, niet meer van bloed worden voorzien, hetgeen dus versterving moct te weeg brengen. De nervi vasomotorii die zich uit het par quintum naar de bloedvaten begeven, spelen dus ook hier hoogst waarschijnlijk eene zeer gewigtige rol.

Dat de verschijning van schimmel, waaraan FRORIEP veel gewigt hecht, louter een gevolg is en niet als oorzaak kan worden aangemerkt, heeft reeds teregt Dr. VICTOR VAN BRUNS opgemerkt, l. c. pag. 78.

VERSCHIJSSELEN.

Men heeft langen strijd gevoerd, of deze ziekte zich het eerst op de uitwendige oppervlakte der wangen, op het slijmvlies, of op het submuceuse cel- en vetweefsel vertoonde. Zooveel is zeker, dat dit op de huid nooit of zeer zelden plaats heeft, terwijl de aandoening van het slijmvlies en celweefsel gewoonlijk gelijktijdig te voorschijn treedt of die van het eerste slechts korten tijd voorgaat. Hiermede stemmen ook de waarnemingen van RILLIET en BARTHEZ overeen, die steeds het slijmvlies het eerste aangedaan vonden.

Het eerst ontstaat er, gewoonlijk in het midden van de binnenzijde der wangen of in de nabijheid der mondhoek, een klein wit blaasje. Dit blaasje berst gewoonlijk zoo snel, dat het de aandacht ontsnapt en

er doet zich dan in den beginne eene oppervlakkige zweer met wankleurige grond voor, welke zeer spoedig het bekende karakter van de gangraeneuse zweer aantoonst. Gelijkijdig met of zeer kort na het ontstaan van het blaasje ontwaart men in de diepte een hard knobbeltje, hetwelk sommigen als eerste symptoom van deze ziekte aannemen. Nu neemt de gangraeneuse verzwering zoo snel in omvang toe, dat in korten tijd het grootste gedeelte der binnenvlakte der wang, der lippen, van het ooglid tot eene verstorvene, in hoogen graad stinkende papachtige massa, zelden in een zwarten korst overgaat. De tanden worden los of vallen uit, nadat ook het tandvleesch verstoord is en weldra worden ook de nabijgelegene beenderen in meer of minder groote uitgebreidheid ontbloot en aangedaan.

Het specksel wordt in groote hoeveelheid afgescheiden, bloederig of zwart gekleurd en van eenen rotachtigen reuk, van welken VAN SWIETEN 1) ons dit mededeelt: „Tantus autem factor, inquit, saepe comitatur hoc malum, ubi ad summam malignitatem pervenit, ut ferri nequeat. Vocabar ad hominem obesum et scorbuto putrido pessimo laborantem, cujus maxilla inferior tota exesa erat; cumque ignorarem morbum, ille me propius

1) l. c. tom. I. pag. 766.

assidentem, dum alloqui vellet, tam tetro afflavet halitu, ut in animi deliquium fere ceciderim, et toto die molestissima nausea remanserit." Het kaauwen is reeds zeer bezwaarlijk zoo niet onmogelijk en ook de spraak is onduidelijk en moeilijk. Gelijktijdig met deze verandering op de slijmvliesvlakte, vertoont zich eene bleeke oedemateuse zwelling der huid aan de tegenover de zieke zijde gelegene gezigtshelft, vooral van de wang en het onderste ooglid. De oppervlakte der lijdende gezigtshelft, meestal de linker, vertoont eene bleeke of eene licht violet gemarmerde zwelling, inzonderheid aan de wang en oogleden met een eigenaardig olieachtig aanzien der huidoppervlakte.

In diezelfde mate als het gangreen op de binnenste vlakte der wang verder voortgaat, in die mate neemt ook de zwelling der uitwendige weeke deelen toe, en verbreidt zich niet zelden tot in de halsstreek.

De huid der zieke zijde van het aangezicht, vooral van de wang, schijnt nu sterk gespannen, glanzend, menigmaal van een vet aanzien, de temperatuur is verhoogd. — Spoedig vormt zich op de aangedane plaats, meestal aan het midden der wang beantwoordende, eene roode of blaauwroode vlek op eenen harden grond en van eenen donkeren ontstekingskring omgeven. Deze vlek verdroogt snel tot eene bruine korst, of er vormt

zich op die plaats een met een loodkleurig of vuilroode vloeistof gevuld blaasje, dat berst of verdroogt en zich met eene donkere korst bedekt. Zoo spoedig de korst afvalt, ontwaart men onder haar eene gangraeneuse verzwering, die zich steeds even als op het slijmvlies verder verbreidt.

De algemeene verschijnselen staan vaak, vooral in den beginne, in eene zonderlinge tegenstelling tot de belangrijkheid der locale aandoening. De pijn is geenzins belangrijk, dikwijls schijnen de kinderen geene pijn te gevoelen, het hersenleven is volkomen vrij, slechts zelden zijn deliriën of onrust voorhanden.

Kleine kinderen nemen met begeerte den borst, de grootere toonen dikwijls ongestoorden eetlust en zelfs honger, de koorts ontbreekt in den aanvang volkomen of is zeer onbeduidend, in het verdere verloop daarentegen wordt de pols meestal frequent en klein. Toch hebben bijna allen een zeer cachectisch bleek uitzigt, of de huidkleur is als gemarmerd, neus en lippen zijn met bruine of zwarte korsten bedekt. Vele liggen van den beginne af aan stil neder, of laten van tijd tot tijd een klagend kermen hooren. De huid is koel, of heet, of de warmte is ongelijk verdeeld, de dorst is gewoonlijk ondragelijk, dikwijls oedeem der voeten, zeer snel treedt algemeene vermagering in, spoedig zinken de krachten,

er ontstaat diarrhea, de buik is opgezet, eindelijk volgt de dood door uitputting, dikwijls reeds in een vroeger stadium der ziekte, eer de verwoesting nog eenen belangrijken omvang bereikt heeft.

Niet zelden komen nog vroeger metastatische ontstekingen van andere organen voor, vooral van de longen, meestal als lobulaire, dikwijls etterachtige of ichoreuse infiltratiën, catarrhale of croupouse ontstekingen van het darmkanaal, gangreen der longen of gangreen op andere deelen der huid, in het bijzonder aan de genitaliën.

Wanneer er echter nog genezing tot stand komt, bemerkt men eene demarcatie lijn, door ontsteking voortgebracht, op het uiteinde der verwoesting, het gangreen houdt op zich verder te verbreiden. Het gangraecneuse wordt afgestooten, de bodem toont goede etter en granulatievorming aan, en het proces komt langzaam, door eene meestal maanden lang durende likteekenvorming, tot genezing. Bij een aanmerkelijk verlies van zelfstandigheid heeft de likteekenvorming meestal met belangrijke wanstaltigheid plaats, naarmate van den graad van uitbreiding der verwoesting, en er ontstaat dan dien ten gevolge een afzigtelijk, sterk samengetrokken, het ooglid, het uitwendige oor, de huid van den hals bij elkander trekkend likteeken,

waar door het oog wordt ontbloot, of den mond scheef
getrokken, hetwelk overeenkomt met dat na diepe
verbrandingen van het aangezicht, en gedurende het
geheele leven de vroeger doorgestane mondsversterving
laat herkennen.

HERKENNING.

De ziekte kan niet gemakkelijk met andere aandoeningen van dien aard verwisseld worden. Met stomacace en scorbutus oris zoude dit in den beginne mogelijk zijn, doch aan het langzame verloop, de zetel, uitbreiding door den geheelen mond, de snelle genezing onder den invloed van geneesmiddelen van deze en het snelle verloop van gene, zal men gemakkelijk de ziekte herkennen. Wanneer men toch de zich tot den mondhoek of het midden der wangen bepalende, van binnen naar buiten voortgaande, zweer opmerkt, hare aanmerkelijke en snelle uitbreiding, de zwelling en het zeer uitgestrekte oedeem van de wang met centralen harden kern in de diepte, de rijkelijke speekselvloed, het onophoudelijk uitvloeijen van een bloederig putriede

vocht uit de mondholte, de altijd gangraeneuse reuk, de dikwijls geperforeerde zachte deelen, de wankeling en het zeer dikwijls uitvallen der tanden, en, gelijk boven gezegd is, het snel verloop en gewoonlijk noodlottig uiteinde niettegenstaande alle behandeling, dan zal men hierin zich niet ligt kunnen vergissen.

Het gangreen van den mond zoude nog verward kunnen worden met pustula maligna, maar de diagnose is door Doctor BARON 1) volkomen gemaakt, welke zegt: „La pustule maligne commence toujours par l'exterieur; porte d'abord son influence sur l'epiderme, puis gagne successivement le corps muqueux, le corion et les parties subjacentes; tandis qu'au contraire la gangrène que nous decrivons attaque d'abord la membrane muqueuse, puis les muscles et finit par la peau.”

1) Loc. cit. p. 163.

VOORZEGGING.

Volgens de ondervinding aller genees- en heekundigen, welke ulcus noma hebben waargenomen, behoort deze ziekte wel niet tot de ongeneeslijke, echter tot de buitengewoon snel en veelal doodelijk verloopende. Dit bewijzen de waarnemingen, welke door vele schrijvers aangegeven worden, zoo verloor Dr. PERESEL 1) van de zestien kinderen er acht, Dr. MARSHAL HALL 2) van de zeven, zes, Dr. BERNDT 3) van de vijf, vier. Van de 29 gevallen van BARTHEZ en RILLIET zijn er slechts 3

1) Nouveau Journal de Medicine, chirurgie et pharmacie etc. redigé par BECLARD, CHOMEL etc. t. X Bulletin No. 2.

2) Edinburgh medical and physical Journal. vol. XV No. 92.

3) Hufeland Journ. F. LXIX Aug. 1829.

genezen, terwijl TOURDES zegt van de 239 gevallen 63 genezen te hebben.

De gewone uitgang van noma is meestal de dood, tusschen de 4^{den} tot 14^{den} dag verloopende. Op de genezing echter van de weinige gevallen zijn de volgende punten van zeer veel invloed, de leeftijd der zieken, de gesteldheid der krachten, de oorzaak der ziekte, de vorderingen, welke de ziekte gemaakt heeft en eindelijk de plaats, welke aangedaan is.

Dat de leeftijd veel tot de genezing bijdraagt, hebben de waarnemingen getoond, en als uitkomst gesteld, dat hoe jonger de kinderen zijn, des te onheilspellender de prognose is. Dit heeft Dr. MARTIN 1) gezien, in het nosocomium de la charité te *Lyon*, dat alle pasgeborenen en zuigende kinderen aan deze ziekte stierven, hetwelk ook door Dr. BARON en BILLARD bevestigd wordt; dewijl zij, die wat ouder waren, dikwijls genazen.

Ook de oorzaken brengen er veel toe bij. Volgens sommigen zoude het ulcus noma na eenen gastrischen toestand ontstaan van eene betere prognose zijn dan dat na scorbuut of exanthematische ziekten. Dit bevestigen de doctoren WENDT 2), FISCHER 3) en anderen.

1) Recueil des actes de la société de Lyon, année VI. Lyon 1798.

2) Annal. der Klin. Instit. auf der Acad. zu Erlangen. Heft. I.

3) Hufeland's Journal. Bd. XXXIII. 1811.

Het tijdstip, waarop de kinderen onder behandeling komen, kan de prognose meer of min gunstig maken. Het is toch ontegenzeggelijk waar en de uitkomsten hebben het gestaafd, hoe eerder men hulp verleent, des te beter voor de voorspelling.

Maar de genezing heeft in het algemeen niet plaats dan met groot verlies van zelfstandigheid, aanhechtingen van de wang aan de kaak, waaruit wanstaltigheden, zoowel onaangenaam voor het gezigt als hinderlijk voor de kleine zieken, ontstaan.

De prognose zal ook gunstiger zijn bij gemis aan elke complicatie, bij het voortduren der eetlust en het behouden der krachten gedurende het verloop.

Een gunstig teeken is het, wanneer het gangreen tot staan komt en zich begint te begrenzen, zonder dat andere gevaarlijke verschijnselen optreden.

De prognose is integendeel aller ongunstigst bij krachtsverlies, het klein en frequent worden der pols, verdere uitbreiding van 't gangreen, hardheid en loodkleur van de randen der wond.

BEHANDELING.

Het wezenlijke punt in de behandeling is de verwijdering van alle schadelijke invloeden, welke aan het ontstaan en voortduren van deze ziekte ten gronde ligt.

De aan deze kwaal lijdende moeten terstond uit de bekrompene, onzindelijke, vochtige, van lucht beroofde woningen verwijderd, en in drooge, koele vertrekken overgebracht worden.

Indien het jaargetijde het toelaat, doet men het best, de ramen open te laten. In den winter zal men zorgen voor frissche lucht, zich wel wachtende de zieken aan togt bloot te stellen.

Vervolgens zal men eene algemeene en plaatselijke behandeling instellen, alles voorzeker hangt van de

laatste af, wordt deze verzuimd, dan kan men den lijder als bijna zeker verloren wanen.

De geneesmiddelen, welke door onderscheidene waarnemers van *ulcus noma* toegediend en aanbevolen zijn geworden, waren deels antiscorbatische, deels versterkende, of deden zich door derzelve evacuerende werking op de eerste wegen kennen.

Voor inwendig gebruik zal men als antisepticum een deet. Hord. met Acid. muriat. sulphuric. of phosphoric. als tonicum en roborans, chinine, cort. Peruvian, roode wijn enz. toedienen. Een ligt verteerbaar en voedend diët als melk, bouillon, eijeren moet intusschen bij de aanwending dezer middelen niet ontbreken, en zal dikwijls meer dan deze zelve voordeel aanbrengen.

Braak en laxermiddelen zullen dikwijls onontbeerlijk zijn, en kunnen zich bij alle vormen van *noma* behulpzaam toonen. THE WORTHINGTONAM raadt, als het beste middel voor deze ziekte, welke hij „*gangraenopsin*,” noemt, *mercurialia*, aan, doch daar wij in de aetiologie voorbeelden gezien hebben, dat het gebruik hiervan *noma* kan te voorschijn roepen, zullen wij het zekerst handelen dit als medicament te vermijden, te meer daar het, wegens zijne eigenaardige werking op de speekselklieren en het slijmvlies van den mond, de plaatselijke verwoestingen zoude begunstigen.

De plaatselijke behandeling zal bestaan vooreerst in het voorkomen van het gangreen, of zoo het zich reeds ingesteld heeft, het in zijnen loop te stuiten. Om het eerste doel te bereiken, werden adstringerende mondspoelingen, uitwendig adstringerende stovingen aangewend. Zoo hebben SAVIARD, een mixtuur van spiritus vini, kamfer, aluin en suiker, VAN SWIETEN eene oplossing van murias ammoniae of nitrum met wijnazijn of citroensap, FLEISCH citroensap met water, REIJ tinct. rad. chinac met dec. chinac en tinct. Myrrhae, THOMPSON pulv. Peruv aangewend en aanbevolen.

Indien het gangreen zich ontwikkeld heeft, zal men vroegtijdig door een krachtig middel de gangraecneuse deelen vernietigen en eene heilzame ontsteking in den omtrek te voorschijn roepen. Hiertoe bedient men zich van sterkere middelen.

Het unguentum aegyptiacum verbonden met andere adstringentia werd door BATTUS, VAN DE VOORDE en MUYS aangewend; vervolgens het Acid. sulphuric. hetwelk v. D. VOORDE het eerst als het uitstekendste middel tegen deze ziekte geroemd heeft, STALPART VAN DER WIEL heeft noma met een linctus bestaande uit Acid. sulphuric. mel Rosarum en ung. Aegyptiac. genezen, met gelijk succes LUND, POUPART, BRUINEMAN en anderen.

Als het beste en werkdadigste middel is het eerst

door VAN SWIETEN het Acid. muriatic. aanbevolen, welker wijze van aanwending en gunstige uitslag hij met de volgende woorden te kennen geeft:

„Unciae dimidiae mellis Rosarum viginti guttae spiritus hujus (Sp. salis marini) miscentur; deinde saepius de die affecta pars penicillo, huic remedio intincto, oblinitur: augetur spiritus salis marini quantitas, si major putredo affuerit: imo in pessimis casibus ipsum spiritum salis marini, sine ullis aliis admixtis applicui, et pulcherrimo cum successu semper; nam statim sistebatur gangraenae hujus progressus, et brevi post separabatur eschara gangraenosa a vivis partibus. Neque fefellit unquam me huic auxilio unice confidentem, nisi cum, gingivis jam omnino corruptis, maxillae os affectum foret, tunc enim illius cariem impedire non potui: mollium vero partium oris interni gangraenam eradicat certissime.” 1)

Ook SIEBERT, BERNSTEIN, RICHTER, KLAATSCH en WIEGAND hebben dit middel met goed gevolg aangewend.

Door KLAATSCH en vervolgens door REIMANN is het geconcentreerde Acid. Pyrolignosum gebruikt en in een geval beantwoorde het volkomen aan de verwachting.

STELWAGEN nam het verstorvene met de schaar weg

1) VAN SWIETEN, l. c. p. 767.

en sneedt tot in het gezonde, hij hechte de wond gelijk bij de operatie van de hazenlip, bevochtigde het verband alle drie ure, met een afkooksel van scordium, abrotanum, absinth en azijn, en de uitkomst was gelukkig. De herstelling volgde binnen eenige dagen zonder groote misvorming van het aangezicht.

ISNARD-CEVOULE en BARON wenden het cauterium actuale aan en hebben ook voorbeelden van genezing hierdoor gezien.

Dr. VOGEL medisch en chirurg. Professor zegt dit met vrucht aangewend te hebben, wanneer alle andere middelen te vergeefsch beproefd waren 1).

De middelen, welke ook thans nog voor de voornaamste en doelmatigste gehouden worden, zijn de minerale zuren, het zout- zwavel- en salpeterzuur.

Wil men krachtig ingrijpen, dan zal men zich van de Nitras Hydrarg. Acid. bedienen; na diens aanwending hebben wij alhier verscheidene voorbeelden van genezing gezien, vervolgens het Antimon. Muriaticum, andere middelen, welke nog met goed gevolg gebezigd worden zijn: Nitras argenti, creosoot, arsenic, sublimaat en de chloras potassae.

Van welk middel men zich ook bediene, steeds draagt

1) V. GRAEFES und WALTERS Journ. f. chirurg. B. XII st. 4.

men zorg, dat, wanneer eene zachtere cauterisatie mislukt, men tot eene krachtigere, en, wanneer het gangreen tot staan gekomen is, van de krachtigere tot de mindere sterkere, overgaat.

Na de cauterisatie behandelt men de plaats even als iedere andere gebrande oppervlakte, doch zoodanig, dat hier, vooral in het begin en wanneer de vlakte een verdacht voorkomen vertoont, prikkelende omslagen (met kina afkooksel, specerijachtige wijn, kamfer enz.) en inspuitingen van chloorkalk, chloorsoda en dergelijken worden aangewend, ten einde het terugkeeren der versterving te voorkomen.

Gelukt het niet het gangreen tot staan te brengen, of heeft het zich te ver uitgebreid, dan handelt men slechts palliatief: men vermindert de onverdragelijke reuk door wegneming van het gangraeneuse en door de strengste zindelijkheid, door inspuiting en afspoeling met eene oplossing van chloorkalk, het instrooijen van koolpoeder en adstringerende, tonische en antiseptische gargarismata. Men zoekt de krachten der zieken door een voedend dieet, door cortex, wijn en exciterende middelen zoo lang mogelijk staande te houden, de pijn en slape loosheid door opium op te heffen.

ZIEKTEGEVALLEN.

I. GEVAL.

Maria van Duuren, oud 1½ jaar, wonende in de Zandstraat, kwam den 24sten September 1858 op de chirurgische polykliniek in behandeling.

De ouders waren oogenschijnlijk gezond en behoorden tot de fatsoenlijke burgerklasse.

Tot de maand Julij 1858 was het kind gezond geweest, op dien tijd vertoonden zich twee kleine witte blaasjes aan de binnenzijde der labia majora met geringe zwelling. Dit was echter na veertien dagen genezen. Op den 16^{den} September vertoonden zich weder aan de labia majora cenige witte blaasjes met zwelling, waartegen niets anders dan unguentum simplex werd

aangewend, toen de toestand hierop niet verbeterde, werd het kind den 24sten September naar het Nosocomium gebracht.

De labia majora waren toen aanmerkelijk gezwollen en aan de binnenzijde was er eene belangrijke ulceratie; daar er echter geen gangreen bestond, had men nog geen vermoeden op gangraena genitalium (ulcus noma), daar die ulceratie zeer goed kon te voorschijn geroepen zijn door scherpe urine of uitwendige oorzaken.

De ontlasting der urine scheen hevige pijn te verwekken. Het kind was vrij goed gevoed en niet veel vervallen.

Er werd toen eene demulcerende lotio voorgeschreven:

R. rad. alth.

Cap. Pap. alb. āā unc. j.

c. l. a. ad. col. unc. viij.

D. S. uitwendig.

Toen de moeder den 27sten September met het kind terugkwam, was de ulcererende vlakke in gangreen overgegaan en had een vuil zwart aanzien gekregen. Het gangreen strekte zich over de binnenvlakte van beide groote lippen uit, de zwelling was zeer toegenomen, de lippen waren rood, hard, gespannen; bij het urineren was hevige pijn. De algemeene toestand was nog niet veranderd, de eetlust was vrij goed, de ontlasting ge-

regeld. Ofschoon de aard der ziekte nu duidelijk was, scheen het gangreen reeds te uitgebreid om van de cauterisatie nog heil te kunnen verwachten, westhalve dezelfde demulcerende wassing van den 24sten September werd voorgeschreven.

28 September. De toestand is sedert gisteren veel veranderd, het kind begint te collaberen, de pols is zeer frequent en klein, voedsel wordt niet meer gebruikt. Inwendig wordt decoctum corticis Peruviani fuscii voorgeschreven, maar zonder gevolg. Den volgenden dag had het gangreen zich over het onderste gedeelte van den buik verspreid en des avonds nog stierf het kind. Tot het doen der lijkopening was geene gelegenheid.

2. GEVAL.

Louize Eindhoven, oud 2 jaar, wonende achter Klarenburg, werd den 24sten September 1858, op de chirurgische polyklinik opgenomen.

Uit gezonde ouders geboren zag het kind daarentegen er zeer slecht uit. Het was vaal bleek, had paarsroode vlekken over het geheele ligchaam, door uit de vaten getreden bloed veroorzaakt (morbus maculosus haemorrhagicus *Werlhofii*), en eene zeer uitgebreide gangraeneuse verzwering aan de uitwendige genitalien.

Het kind was collaberende, had geene eetlust, ontlasting geregeld.

In dezen toestand was de prognose allerongunstigst. Uitwendig werd de navolgende wassching gegeven:

R. Flor. Samb. unc. i
 Inf. l. a. ad. col. unc. viij
 d. s. wassching.

en inwending:

R. Cort. Peruv. fusc. unc. i
 c. l. a. ad. col. unc. viij,
 adde
 Syr. cort. aurant. unc. i
 m. d. s. a. u. 1 paplepelkje:

26 Sept. De toestand was niet verbeterd, de roode vlekken waren meer uitgedrukt, het gangreen aan de genitalien meer uitgebreid:

Iter lot. et decoct ut 24. hm. prs.

28 Sept. De verschijnselen steeds toenemende, stierf het kind dezen dag.

3. GEVAL.

Cornelia van der Linden, oud 1¹/₂ jaar, wonende in de molensteeg kwam den 18^{den} Oct. 1858 op de chirurgische polykliniek.

Volgens verklaring der moeder was het kind vroeger nooit ziek geweest en de ouders zelven zagen er zeer gezond uit.

Het kind had eene verzwering aan de uitwendige genitalien, welke op den dag van opname van zoo weinig belang scheen, dat er slechts eene demulcerende fomentatie werd voorgeschreven:

R. rad. alth. unc. i
 c. l. a. ad col. unc. viij.
 d. s. uitwendig.

20 Oct. De toestand was zeer verergerd, gangreen is er ontstaan en heeft zich zoover uitgebreid, dat er aan cauterisatie niet te denken viel, waarom er uitwendig gegeven werd:

R. Flor. samb. unc. i.
 Inf. l. a. ad col. unc. viij
 d. s. uitwendig.

en inwendig:

R. Cort. Per. fusc. unc. i.
 c. l. a. ad col. unc. viij
 Syr. cort. aurant. unc. i
 m. d. s. a. u. l papl.

23. Oct. Het gangreen verbreidt zich steeds, de toestand van het kind is zeer slecht, het gebruikt geen eten en verkeert in collapsus.

Iter: lotio ut 20 hm. prs.

en inwendig:

R. Cort. Peruv. fusc. unc. i

c. l. a. ad col. unc. viij

adde

Acid. sulph. dil. dr. i

Syr. cort. aurant. unc. i

m. d. s. a. u. 1 papepel.

25 Oct. De toestand is steeds hetzelfde: iterent, formulae ut 23 hm. prs.

27 Oct. Het gangreen gaat steeds verder voort. iterent formul. ut 23 hm. prs.

28 Oct. Eindelijk maakt de dood een einde aan het lijden van dit kind.

Tot het doen der sectie was geene gelegenheid.

4. GEVAL.

Kind Vreeswijk, oud 2 jaar, wonende in de Zandstraat werd den 12^{den} November 1858 op de chirurgische Polyklinik opgenomen.

Het kind tamelijk goed gevoed had een gangraeneuse verzwering aan de binnenzijde van de groote lippen, welke zeer sterk gezwollen en tegelijk hard op het gevoel waren. — Niettegenstaande de sterke zwelling

werd de vuile gangraeneuse zweer krachtig met nitras Hydrargyricus acidus gebrand, en uitwendig als lotio gegeven:

R. Rad. alth.
 Cap. pap. alb. aā unc. i
 c. l. a. ad col. unc. viij
 d. s. uitwendig.

13. Nov. De zweer staat zuiverder, de zwelling en roodheid zijn aanmerkelijk verminderd, daar het kind echter eene te ruime ontlasting gekregen heeft, met pijn in den buik werd het navolgende gegeven:

R. Pulv. rad. saleb. dr. β.
 S. in aq. ferv. unc. vj
 adde
 L. Liq. Syd. gtt. iij.
 Syr. Simpl. unc. β
 m. d. s. a. u. 1 papepel.

14. Nov. Er werd weder met nitras Hydrargyr. acidus gebrand, doch niet zoo diep ingrijpend als vroeger.

Iter. lotio ut 12 hm. prs.

15. Nov. Alhoewel de ontlasting verminderd is en geen pijn in den buik meer wordt waargenomen, wordt er nog het volgende gegeven:

R. Pulv. rad. saleb. dr. β .

S. in aq. ferv. unc. vi.

adde

Syr. pap. alb. unc. β .

m. d. s. a. u. 1 paplepel.

17 Nov. De zwelling en roodheid zijn veel verminderd, waarom men nu voldoende oordeelt enkel met nitras arg. in substantie te cauteriseren, ontlasting geregeld, wegens zwakte van het kind geeft men het navolgende:

R. Cort. Peruv. fusc. dr. ij

c. l. a. ad. col. unc. IV.

adde

Syr. cort. aurant. unc. β .

m. d. s. a. 2 u. 1 paplepel.

19 Nov. De toestand blijft steeds beterende, nog eenmaal wordt er met Nitras arg. in substantie gebrand, en inwendig dezelfde drank gegeven.

22 Nov. Zwelling en roodheid zijn verdwenen en het ulcus is volkomen genezen, inwendig wordt nog dezelfde potio toegediend, waarna het kind volkomen hersteld den 24sten Nov. ontslagen wordt.

5. GEVAL.

Mietje Renvekamp, oud 2 $\frac{1}{2}$ jaar, wonende buiten de Catharijnepoort, werd den 15^{den} December 1858 op de chirurgische polykliniek opgenomen.

Het kind was vrij goed gevoed, alhoewel de ouders, arbeidende menschen, het gansch niet ruim hadden.

Ook hier had men even als in het vorige geval gangraeneuse ulcera aan de inwendige zijde van de labia majora, die sterk gezwollen en hard op het gevoel waren.

De behandeling was geheel dezelfde als in het vorige geval: er werd namelijk krachtig met Nitras Hydrargyricus acidus gebrand, en uitwendig als lotio gegeven:

R. rad alth.

Cap. pap. alb. aā unc. i.

c. l. a. ad col. unc. viij

d. s. wassching.

17 Dec. De zwelling en roodheid zijn ook hier veel verminderd en de zweren zijn zuiverder geworden; andermaal wordt met nitras Hydrargyricus acidus gebrand, en uitwendig dezelfde lotio als van den 15^{den} gegeven.

18. Dec. De toestand is veel verbeterd, de zwelling en roodheid zijn afgenomen, er wordt gecauteriseerd met

nitras argenticus in substantie en uitwendig dezelfde lotio als den 15 gegeven.

20 Dec. Het kind wordt genezen ontslagen.

6. GEVAL.

Hendrik Loevezain, oud 1½ jaar, wonende buiten de Waard-barrière, kwam den 15^{den} Junij 1859 op de chirurgische polykliniek.

Aan de binnenzijde van de onderlip, welke zich zeer sterk gezwollen, op het aanvoelen hard, eenigzints glanzend, matrood vertoonde, bemerkte men eene vuile phagadenisch — gangraeneuse zweer met vuil grijze oppervlakte en met eene stinkende brijachtige massa bedekt. De verzwering was reeds zeer diep doorgedrongen, de randen der zweer gekarteld, zwart gekleurd. De speekselafscheiding zeer ruim, de stank uit de mond hevig.

De geheele oppervlakte der zweer benevens de randen derzelve worden onmiddellijk krachtig en diep met nitras hydrargyricus acidus gebrand.

17 Junij. De swelling is veel verminderd, de speekselafscheiding niet zoo sterk als gisteren, de stank uit de mond nagenoeg verdwenen. Weder wordt er met nitras hydrargyricus acidus gebrand.

19 Junij. De toestand is veel verbeterd, er wordt nu slechts met nitræs argenticus in substantie gecauteriseerd, het tandvleesch wordt aangestreven met mel Rosarum en acid. muriaticum dilutum en het kind, den 24sten, als genezen ontslagen.

7. GEVAL.

Jan de Zwart, oud 2 jaren, wonende buiten de Waard-Barrière in de Flieruilensteeg, kwam den 19^{den} Augustus 1859 op de chirurgische polyklinik.

Uit gezonde ouders geboren had het kind ruim vier weken geleden de mazelen gehad, hiervan hersteld bespeurde men witte blaasjes aan de binnenzijde van den mond. De ouders hadden hierop geen acht geslagen en dachten dat het wel zoude beteren. — Toen zij hunne wensch niet zagen bekroond, maar het in plaats van beter erger werd, werd de hulp van een chirurg ingeroepen. — Nadat het kind eenige dagen onder diens behandeling geweest was en de ouders ook hierin geen beterschap zagen, kwam het zoo als boven gezegd is den 19^{den} Augustus op de polyklinik.

Men vond aan de binnenzijde van de linker wang eene vuile gangraeneuse zweer van eene brijachtige consistentie. Er werd nog gecauteriseerd met nitræs-

argenticus in substantie, maar de pijp lapis kon slechts in de brijachtige massa worden omgeroerd en de verweking was reeds veel verder voortgegaan dan de zweer groot was. Daarenboven werd het navolgende als linimentum gegeven.

R. mcl. Rosar. unc j.
 Acid. muriat. dil. dr. ij.
 m. d. c. penicillo.
 s. liniment.

De moeder werd gewaarschuwd den volgenden dag met het kind terug te komen, maar zij verzuimde dit en kwam eerst na twee dagen.

Nu was het ulcus doorgedrongen tot aan den neusvleugel. Wegens de uitgebreidheid der zweer werd er niet gecauteriseerd, maar eene geconcentreerde solutie van chloras kalicus in water, als wassching, gegeven, welke in Engeland algemeen als nuttig bij dergelijke ziekten aangewend werd.

Inwendig werd voorgeschreven:

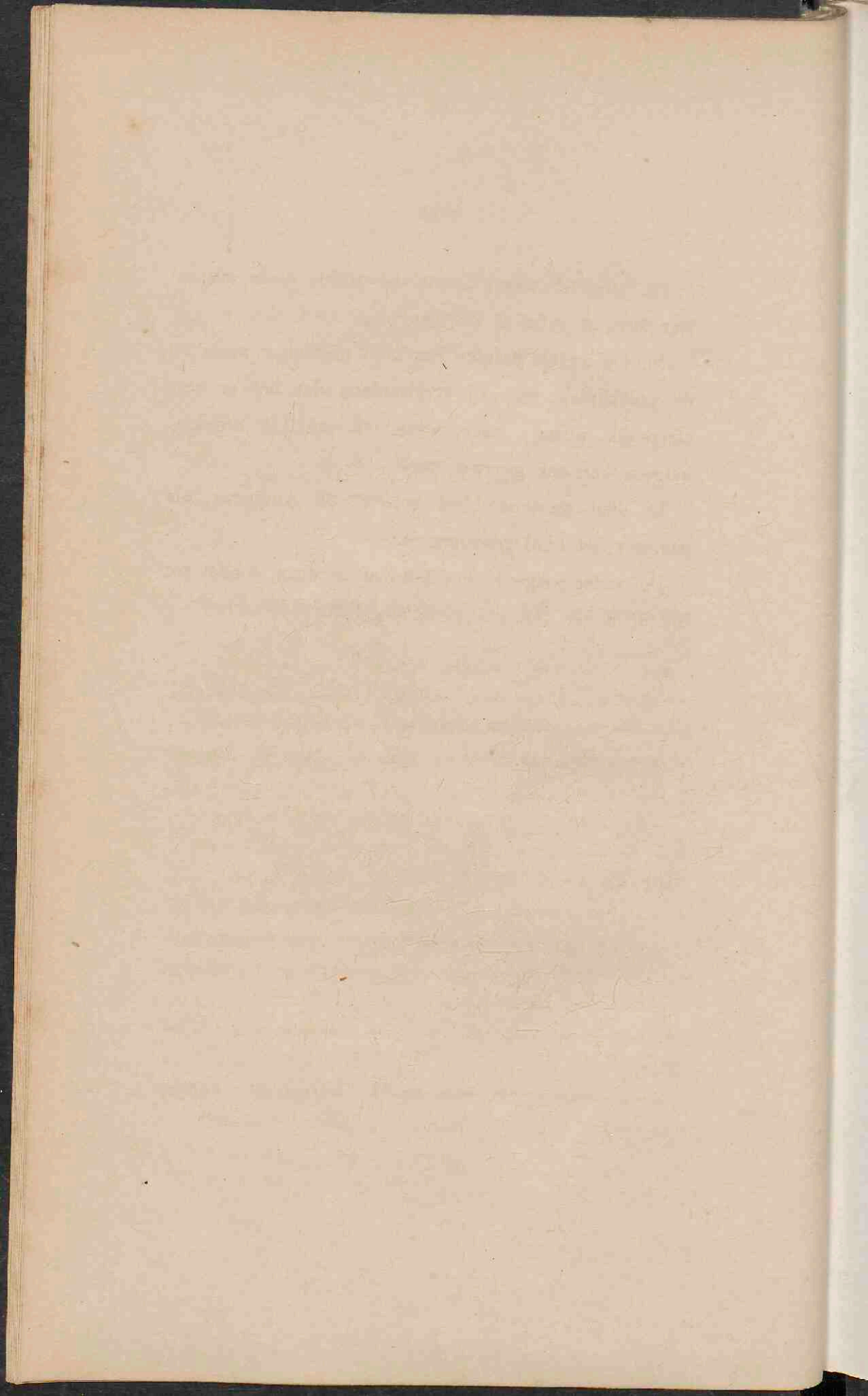
R. Cort. Peruv. fusc. dr. ij.
 c. l. a. ad. col. unc. iv.
 adde
 Acid. Sulph. dil. gtt x.
 Sach. albiss. unc. ʒ.
 m. d. s. a. u. l l.

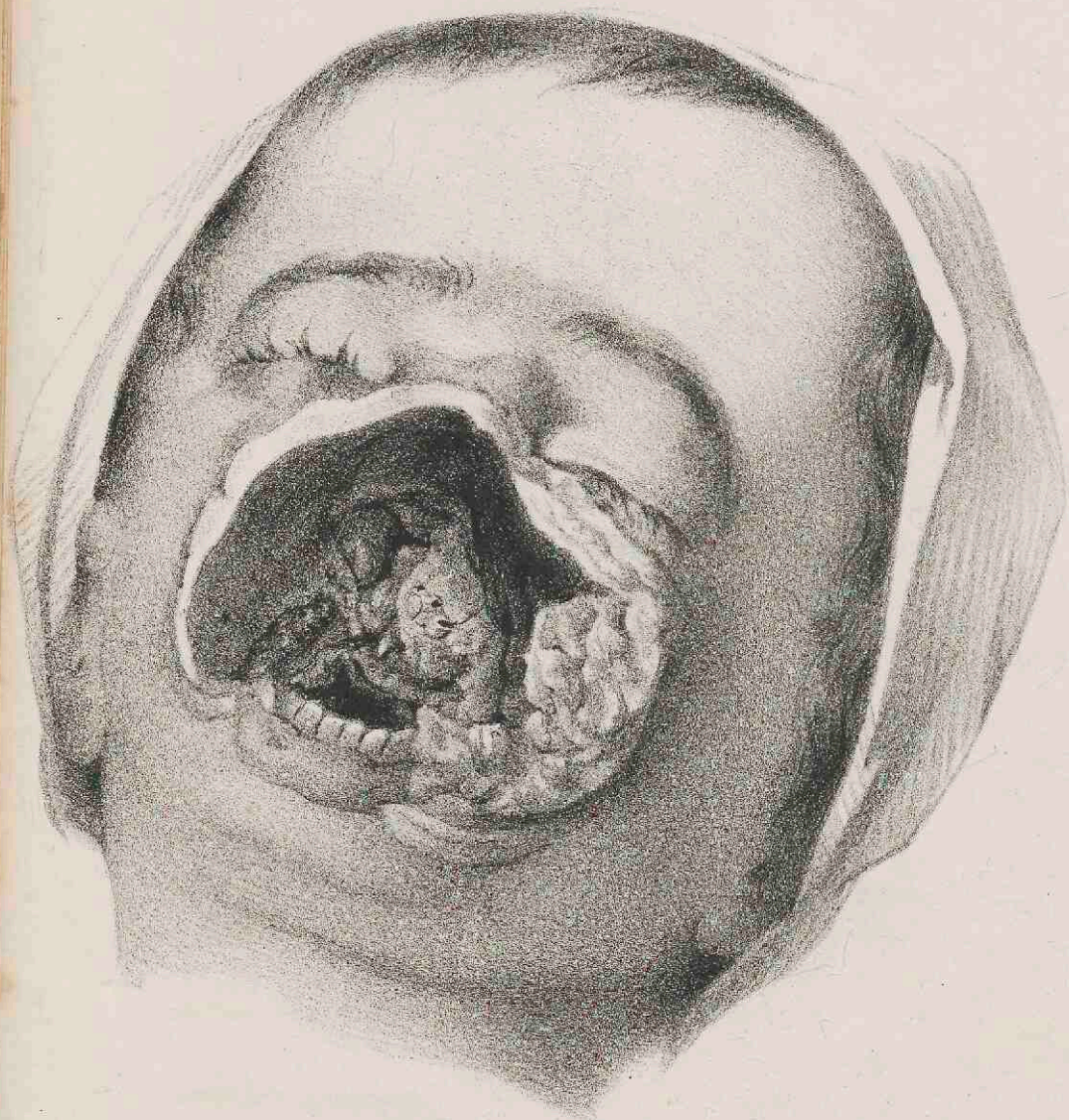
24. Aug. De zweer breidt zich steeds verder uit. —
Iter lotio et potio ut 21. hm. prs.

26. De ouders bragten het kind niet meer mede op de polykliniek, daar zij verklaarden, dat het er zeer afzigtelijk uitzag; maar verzochten om het drankje, hetgeen hen ook gegeven werd.

In dien toestand bleef het tot 30 Augustus, als wanneer het kind gestorven is.

De vader weigerde het kind af te staan, zoodat tot het doen der autopsie geene mogelijkheid bestond.

VERKLARING DER FIGUREN.

In Plaat I wordt de uitgebreidheid der aandoening van het 7. geval aangetoond.

Aan de rechterzijde vertoont zich het gangreen oppervlakkig iets beneden de neuswortel, verbreidt zich verder oppervlakkig naar het foramen infraorbitale, neemt vervolgens de helft der rechter wang in en dringt 2 à 3 lijnen in de diepte door. De huid in den omtrek is wankleurig.

Aan de linkerzijde is het gangreen uitgebreider en het weefsel in de diepte geheel geïnfilteerd. Door zwelling van het linker-ooglid was het oog bij het leven reeds gesloten, de huid boven de glabella is wankleurig. Het kraakbeenig tusschenschot der neus geheel weg en van de ossa nasalia was er slechts een vierde van een Parijsche duim over, de binnenwand van het linker antrum Hignori nagenoeg geheel weg.

De voorste tandkassen der bovenkaak gencroseerd, de tanden nitgevallen.

De benedenkaak was ongeschonden; de onderlip eenigzints wankleurig.

PLAAT II.

FIG. I.

Hoofd van een kind met ulcus Noma der bovenlip, wang en neus, met blootligging der nervus Facialis en Quintus.

a, b, b. Zwarte huid der neus en bovenlip door Noma in gangreen vervallen.

c. Stam der nervus Facialis blootgelegd wier takken zich over het gelaat verbreiden en in het ulcus Noma intreden.

d, e. Twee takken dezer zenuw rood gezwollen die in het ulcus Noma eindigen.

f. Been onder de oogholte geheel van periostium ontbloot en door necrose aangedaan, hier is blootgelegd de ramus infraorbitalis Quinti, die met vet doorweven in het gangraeneuse deel overgaat.

g. Doorgesneden rand der zwarte huid waaronder het vetweefsel zich wit vertoond.

h. Onder ooglid.

i. Boven ooglid.

FIG. II.

Beide wortels der vijfde zenuwparen met de ganglia Gasseri en nervi Abducentes, aan de linkerzijde door geïnfiltriseerd bloed rood gekleurd en meer of min gedegeneerd.

a. Wortel van den linker nervus Quintus bij zijnen uitgang uit de pons Varolii.

b. Ganglion Gasseri.

c, d, e. Drie takken dezer zenuw.

f. Nervus Abducens en Quartus in den sinus Cavernosus.

Fig. 1.

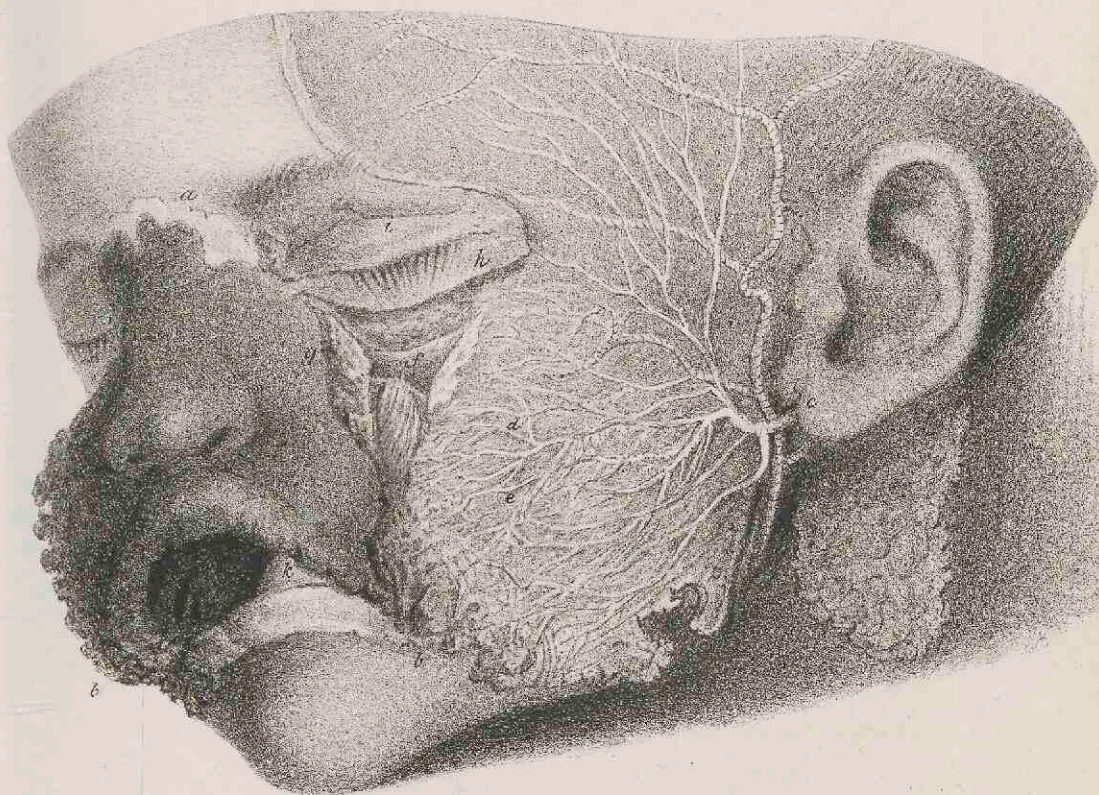

Fig. 2.

Fig. 3.

g, h. Regter nervus Quintus, niet rood gekleurd, maar echter in begin van vetdegeneratie.

i. Regter nervus Abducens.

k. Chiasma der nervi Optici.

FIG. III.

Vetdegeneratie der primitief zenuwdraden van de Quintus.

a. Zenuwdraden genomen uit de wortel der linker nervus Quintus bij *a. b.* fig. II.

Inwendig zijn deze zenuwbuisjes gevuld met langachtige vetcellen.

b. Vetcellen inwendig met kernen, terwijl uitwendig de zenuwbuisjes door vetcellen omgeven zijn.

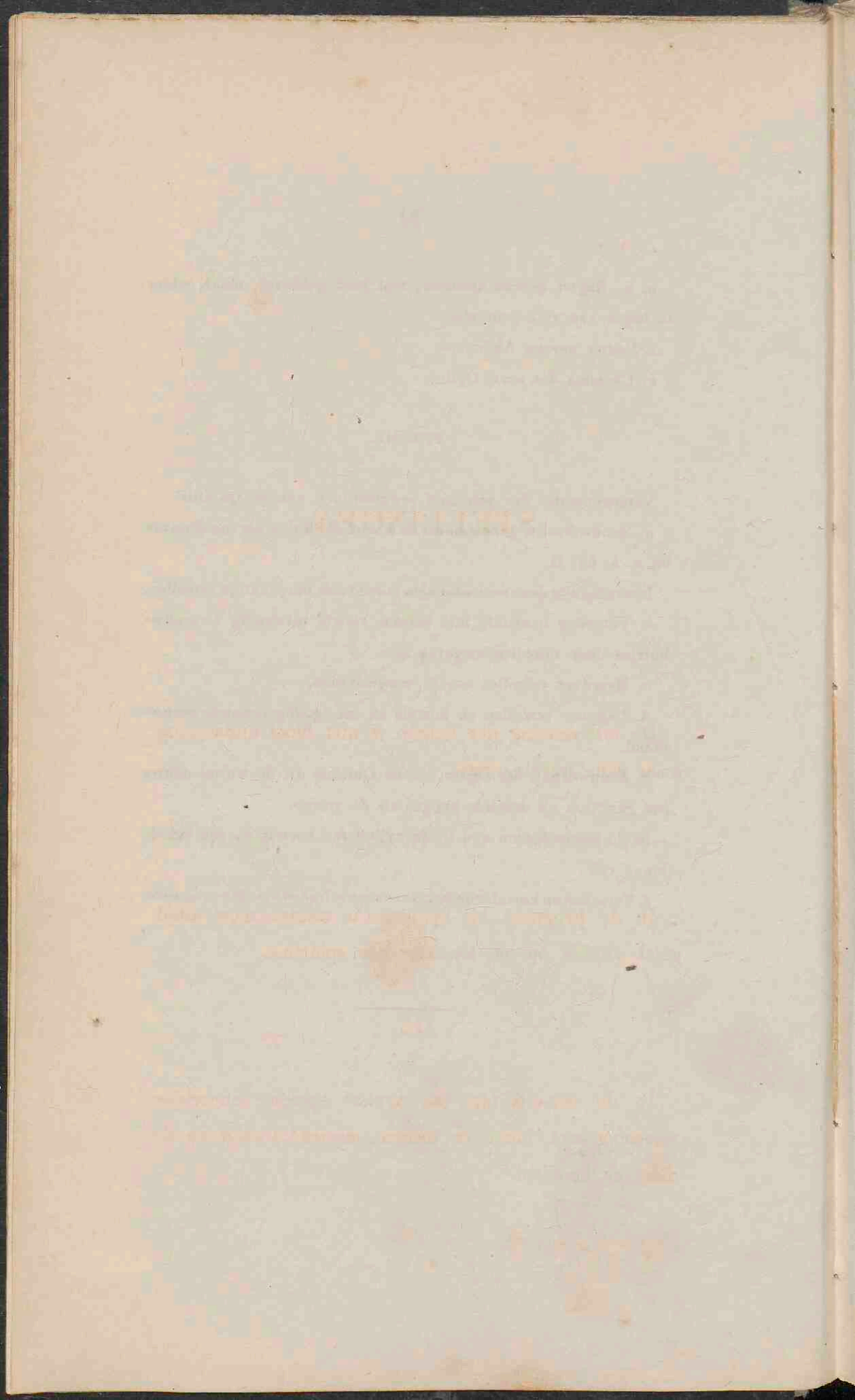
c. Meerdere vetcellen om de zenuwdraden.

d. Langere vetcellen en korrels en eene gedegeneerde zenuwdraad.

e. Zenuwdraad der regter nervus Quintus uit de wortel achter het ganglion op dezelfde hoogte als de vorige.

In de zenuwdraden zijn in de cylinderas korrels en een enkele lange cel.

f. Vetcellen en korrels rondom deze zenuwdraden van de regterzijde.

STELLINGEN.

I.

De uitwaseming der longen is niet bloot uitdamping
maar eene ware excretie.

II.

In de prognose bij epidemische ziekten moet altijd
gelet worden op het karakter der epidemie.

III.

In de behandeling van typhus spelen behoorlijke
zuivering van lucht en linnen, alsmede toezigt op de
dieet de hoofdrol.

IV.

Het contagium van Noma is nog niet bewezen.

V.

De pols is de beste barometer bij het genezen van acute ziekten.

VI.

Gargarismata schaden bij acute keelontsteking.

VII.

Bij iedere acute ziekte is de samenstelling van het bloed veranderd.

VIII.

Hectische koorts verbiedt de amputatie niet.

IX.

Zonder absolute rust helpen de geneesmiddelen in arthrocaces zeer weinig.

X.

Het ondersteunen van het perinaeum voorkomt geen ruptuur daarvan.

XI.

Chloroform moet niet in elk geval van luxatie toegediend worden.

XII.

De troicart van SCHUH is bij thoracentesis boven de gewone te verkiezen.

XIII.

Men moet zeer voorzigtig zijn met het genezen van chronische zweren.

XIV.

Bij acute brandwonden is, wanneer er geene hevige suppuratie bestaat, voorals nog als het beste geneesmiddel te beschouwen, het bedekken der oppervlakte met eene zeer dunne laag watten.

XV.

Wanneer bij ziekten, waar men een doodelijken
uitgang te verwachten heeft, zich eene hernia incarcerata
instelt, is men verplicht de operatie te verrigten.